

Структура популяцій деяких видів лікарських рослин на заплавах луках Кролевецько-Глухівського геоботанічного району

Зубцова І. В.

Сумський національний аграрний університет

i_zubtsova@ukr.net

Вивчення структури популяцій лікарських видів рослин є одним з важливих напрямків моніторингових досліджень, які включають сукупність ознак і властивостей, характерних для досліджуваної популяції в певних ґрунтово-кліматичних і ценотичних умовах [3].

Онтогенетична структура є однією з важливих характеристик ценопопуляцій, оскільки вона відображає структурно-функціональний стан популяцій у конкретних екологічних умовах [3]. Не меншу важливу роль відіграє віталітетна структура. Віталітет, являє собою оцінку життєвості рослин, здійснену за кількісними морфопараметрами особин[1]. Тому проведення комплексних досліджень на популяційному рівні є актуальним питанням.

Метою нашого дослідження було дослідити онтогенетичну та віталітетну структури ценопопуляцій *Althaea officinalis* L. та *Centaurea erythraea* Rafn. на заплавах луках Кролевецько-Глухівського геоботанічного району.

Популяційним аналізом було охоплено п'ять ценопопуляцій *Althaea officinalis* L. Які були сформовані в угрупованнях із домінуванням та співдомінуванням таких видів як: *Lycopus europaeus* L., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Agrostis stolonifera* L., *Scirpus sylvaticus* L., *Carex acuta* L., *Carex acutiformis* Ehrh., *Ranunculus acris* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Urtica dioica* L. Досліджувані ценопопуляції зростають у складі таких рослинних угруповань як: *Elytrigietum (repentis) urticosum (dioici)*; *Scirpetum (sylvatici) ranunculosum (acris)*; *Scirpetum (sylvatici) lycoposum (europaei)*; *Caricetum (acutae) agrostidosum (stoloniferae)*; *Phragmitetum (australis) glyceriosum (arundinaceae)*.

Та шість ценопопуляцій *Centaureum erythraea* Rafn. Вони сформувалися в угрупованнях із домінуванням та співдомінуванням таких видів як: *Elytrigia repens* L., *Trifolium pratense* L., *Plantago lanceolata* L., *Ranunculus acris* L., *Daucus carota* L., *Tanacetum vulgare* L. *Achillea submillefolium* Klokov & Krytzka, *Plantago lanceolata* L. Ценопопуляції зростають у складі наступних рослинних угруповань: *Trifolietum (pratensis) alchemillosum (submillefolium)*; *Trifolietum (pratensis) plantago (lanceolata -alchemillosum (submillefolium))*; *Trifolietum (pratensis) alchemillo (submillefolium)–ranunculosum (acris)*; *Trifolietum (pratensis) elytrigiosum (repentis)*; *Trifolietum (repentis) dauceto (carota)–alchemillosum (submillefolium)*; *Trifolietum (repentis) tanacetosum (vulgaris)*.

За результатами дослідження онтогенетичної структури, встановлено, що усі досліджувані популяції *Althaea officinalis* мають неповні онтогенетичні спектри: в яких репрезентовано рослини 5-7 онтогенетичних станів із 9, охоплених вивченням. В усіх популяціях відсутні проростки та сенільні рослини. У одній популяції (із угруповання *Phragmitetum (australis) glyceriosum (arundinaceae)*) відсутні ще й субсенільні рослини. В угрупованні *Elytrigietum (repentis) urticosum (dioici)* окрім проростків та субсенільних особин також відсутні ювенільні та іматурні. Тобто із числа досліджених популяцій *A.officinalis* найменш повними за онтогенетичною структурою виявилися ті, що зростають у межах найвологіших і, особливо, найсухіших територій. Загалом онтогенетичні спектри досліджуваних ценопопуляцій є мономодальними центрованими (наприклад, в угрупованні *Elytrigietum (repentis) urticosum (dioici)*) чи лівосторонніми (наприклад, в угрупованні *Phragmitetum (australis) glyceriosum (arundinaceae)*). Загалом має місце тенденція до збільшення вираженості лівосторонності по мірі збільшення ступеня зволоження території.

За результатами дослідження онтогенетичної структури *Centaureum erythraea*, встановлено, що усі досліджувані популяції мають неповні онтогенетичні спектри: в яких репрезентовано рослини 5-6 онтогенетичних станів із 9, охоплених вивченням. В усіх популяціях відсутні ювенільні, сенільні рослини та проростки. У двох популяціях (із угруповань *Trifolietum*

(*pratensis*) *plantageto (lanceolata)-alchemillosum (submillefolium)* та *Trifolietum (repentis) dauceto (carota)-alchemillosum (submillefolium)*), окрім того не представлені іматурні особини. Онтогенетичні спектри майже усіх популяцій є мономодальними та центрованими. Певним винятком є популяція із угруповання *Trifolietum (repentis) tanacetosum (vulgaris)*. У цій популяції, що сформувалася на тлі досить суттєвих паквальних навантажень, проявляється тенденція до формування бімодальних спектрів.

Результати віталітетного аналізу засвідчили, що з числа досліджуваних популяцій *Althaea officinalis* дві належать до категорії депресивних та три процвітаючих. Значення індексу якості Q у досліджуваних популяціях варіюють від 0,0334 до 0,4667.

Результати віталітетного аналізу засвідчили, що з числа досліджуваних популяцій *Centaureum erythraea* дві належать до категорії депресивних та чотири – до процвітаючих. Значення індексу якості Q у досліджуваних популяціях варіюють від 0,0 до 0,4667.

Отже, аналіз онтогенетичної та віталітетної структури показав, що у популяцій *Althaea officinalis*, як потенційні осередки регламентованої заготівлі лікарської сировини можуть розглядатися три популяції із угруповань *Scirpetum (sylvatici) ranunculosum (acris)*, *Scirpetum (sylvatici) lycoposum (europaei)* та *Caricetum (acutiformis) agrostidosum (stoloniferae)*. Що стосується популяцій *Centaureum erythraea*, то у всіх переважають деградаційні процеси, тому не доцільно використовувати для здійснення регламентованої заготівлі лікарської сировини жодну із популяцій.

Список використаних джерел:

1. Злобин Ю.А. Теория и практика оценки виталитетного состава ценопопуляции растений // Ботан. журн. 1989. 74, №6. – С. 769-781.
2. Уранов А. А. Онтогенез и возрастной состав популяций цв етковых растений. М.: Наука, 1967. 156 с.
3. Царик Й.В., Жиляєв Г.Г., Кияк В.Г. Внутрішньопопуляційна різноманітність рідкісних, ендемічних і реліктових рослин Українських Карпат. Львів: Поллі, 2004. 198с.